

სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმები საქართველოში და მმართველობის ინსტიტუციურ-ორგანიზაციული ასპექტები

რეზიუმე

ვალერი კატუკია

სტუ-ს დოქტორანტი

E-mail: valeri.katukia@yahoo.com

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკის განვითარების ტრადიციული მიდგომები, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულება, ინსტიტუციური პრობლემები, ბიზნესგარემო, გლობალური პროცესები.

ნაშრომში გადმოცემულია საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ტრადიციული მიდგომები, ინტეგრაციული პროცესები ეროვნულ ეკონომიკაში და ბიზნესში გატარებული რეფორმები, ეროვნული ეკონომიკის გლობალურ პროცესებთან ადაპტირების ასპექტები.

საქართველომ ევროპის ეკონომიკურ ინტეგრაციაში მნიშვნელოვანი სუბიექტის ფუნქცია შეიძინა.

ნაშრომში განხილულია ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების როლი, ეკონომიკური და სოციალური რეფორმების ძლიერი და სუსტი მხარეები, შეფასებულია ახალი გამოწვევები, დასაბუთებულია ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის გაუფასურებაში ობიექტური და სუბიექტური მიზეზები.

გაანალიზებულია ინსტიტუციური მიდგომის ძირითადი მოთხოვნები. გამოყოფილია საქართველოს თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების შედეგად ინსტიტუციურ სტრუქტურაში განხორციელებული პოზიტიური ცვლილებები. ასევე დაფიქსირებულია ინსტიტუციური პრობლემები, რომელთა გადაჭრაც ხელს შეუწყობს ქვეყნის შემდგომ განვითარებასა და ევროკავშირის ბიზნესგარემოს რესურსის სრულ გამოყენებას.

პოსტსაბჭოთა საქართველოში მრავალი ეკონომიკური რეფორმა გატარდა. მეცნიერ ი.მესხიას კლასიფიკაციით ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკაში განხორციელებული გარდაქმნები

ოთხი ეტაპისაგან შედგება. მეცნიერმა პირველ ეტაპად მოიაზრა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენიდან ქვეყნის კონსტიტუციის მიღებამდე პერიოდი (1991-1995წწ.). ამ ეტაპზე ავტორი ქვეყანაში მიმდინარე შიგა შეიარაღებული დაპირისპირების, სუსტი სახელმწიფო მენეჯმენტის, გამოუცდელობისა და უცოდინარობის გამო გაუაზრებელი რეფორმების გატარებისა და არახელსაყრელ ფაქტორებს ასახელებს ღრმა ეკონომიკური კრიზისის მიზეზად¹. სამწუხაროდ, ამ პერიოდში ეკონომიკის მრავალმა დარგმა პრაქტიკულად შეწყვიტა არსებობა, დაიხურა მსხვილი საწარმოები, მოიშალა სამრეწველო და სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურა, ეროვნულმა ფულმა, კუპონმა, ჰიპერინფლაციური პროცესები გამოიწვია, რასაც მოსახლეობის ბოლომდე გადარიბება მოყვა.

რეფორმების მეორე ეტაპზე (1995-2003წწ.) იგივე ი.მესხიას მიხედვით დაიწყო ქვეყნის ეკონომიკის კრიზისიდან გამოსვლის პროცესი. მართლაც, ნელ-ნელა მოითოკა ჰიპერინფლაცია საერთაშორისო სავალუტო ფონდის და მსოფლიო ბანკის კრედიტების დახმარებით. ქვეყანაში ეკონომიკური სიტუაცია თანდათანობით დასტაბილურდა. სწორედ ან პერიოდში იქნა შემოღებული ახალი ფულადი ერთეული ლარი. ეროვნული ბანკი მთავრობისგან დამოუკიდებელი გახდა. გამარტივდა საგადასახადო სისტემა, დაჩქარდა პრივატიზაციის პროცესი, შემოსვლა იწყო უცხოურმა ინვესტიციებმა, მიღებული იქნა კანონები დაბეგვრისა და მიწის შესახებ. ნელ-ნელა დაიწყო ქვეყნის კრიზისიდან გამოყვანის პროცესი. ეკონომიკურმა ზრდამ პიკურ მაჩვენებელს მიაღწია 1996 წელს და წინა წელთან შედარებით 11.2% შეადგინა.² ამ

¹ ი.მესხია. სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმების რეტროსპექტივა. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, 12 ტომი. გვ. 32.

² საქართველოს სტატისტიკური წელიწადი-2000, თბ. 2000, გვ. 31.

პერიოდში წინა წლებთან შედარებით გაიზარდა მოსახლეობის შემოსავლები, ხელფასები, პენსიები, უკეთ ამუშავდა მცირე და საშუალო ბიზნესი. თითქოს მდგომარეობა უკეთესობისკენ მიდიოდა, მაგრამ 1998 წლიდან კვლავ დაიწია ეკონომიკური ზრდის ტემპმა, რაზეც გავლენა იქონია რუსეთსა და თურქეთში მიმდინარე სავალუტო კრიზისებმა. მხოლოდ 2001 წლიდან ეკონომიკის გაუმჯობესებას ხელი შეუწყო პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოსვლამ მაგისტრალური სატრანსპორტო მილსადენების მშენებლობაზე.

ეკონომიკური რეფორმების მეორე ეტაპზე ქვეყნის ფინანსური სისტემის გაუმჯობესებას და სხვა არათანმიმდევრულმა მაკროეკონომიკურმა პროცესებმა კორუფცია წარმოშვა ბიზნესის მართვის ყველა დონეზე. ისევ დაიწყო საბიუჯეტო კრიზისი, მატულობდა ეკონომიკის დოლარიზაცია, ენერგეტიკული კრიზისი, გვიანდებოდა ხელფასები, პენსიები და ა.შ.

ეკონომიკური რეფორმების მესამე ეტაპი მოიცავს 2004-2012 წლებს. „ვარდების რევოლუციით“ მოსულმა მთავრობამ ეკონომიკის მთელ რიგ დარგებში რეფორმები ჩაატარა, რაშიც ყურადსაღები იყო საერთაშორისო საფინანსო ეკონომიკური ორგანიზაციებისა და უცხოელი პარტნიორების უდავო დახმარება. მეცნიერები არაერთგვაროვნად აფასებენ ვარდების „ხელისუფლების“ მიერ გატარებულ რეფორმებს, თუმცა ჩვენის აზრით, მათ მოახერხეს ინსტიტუციური ცვლილებები, მართვის მუშაკთა სტრუქტურული და საჯარო ტრანსფორმაცია, საჯარო მოხელეთა ხელფასების ზრდა, კორუფციის აღმოფხვრა დაბალ და საშუალო რგოლებში, აგრესიული პრივატიზაცია, გადასახადების რიცხვისა და საგადასახადო განაკვეთების შემცირება, სასოფლო-სამეურნეო მიწების პრივატიზაცია, ლიბერალური შრომის კოდექსის შემოღება, უცხოელების დაშვება უძრავი ქონების ბაზარზე, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდა, საბანკო სექტორის ლიბერალიზაცია, ტურიზმისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერა, ინფრასტრუქტურის რეაბილიტაცია და მშენებლობა, საგარეო ვაჭრობის ლიბერალიზაცია, ენერგეტიკის მენეჯმენტის გაუმჯობესება და ენერგოკრიზისის შემცირება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ეკონომიკური რეფორმების მესამე ეტაპის ყველაზე პოზიტიური შედეგი იყო ეკონომიკის ზრდა მაღალი ტემპებით და სახელმწიფო ბიუჯეტის გაჯანსაღება. ცუდი ის არის, რომ მიუხედავად ამისა, ვერ იქნა მიღწეული მოსახლეობის ცხოვრების დონის

ასეთივე მაღალი ტემპებით ზრდა, რაც განპირობებული იყო შემოსავლების არასწორი განაწილებით და ფინანსური რესურსების არაეკონომიკური ხარჯვით. მათ ვერ მოახერხეს დასაქმების, სიღარიბის და სოციალური უთანასწორობის დაძლევა. ყველაზე ცუდი კერძო საკუთრებისა და ადამიანის უფლებების არაკანონიერი შეზღუდვა გახდა, რისი შედეგიც კოალიციური ხელისუფლების მოსვლით დამთავრდა. ოპოზიცია ცდილობდა ახალგაზრდა ხელისუფლების შეცდომების გამოსწორებას და მთელი მმართველობითი სტრუქტურები გადაიყვანა თავდაცვის რეჟიმში. ამ უკანასკნელმა ხელი შეუშალა რეფორმების პრაქტიკულ რეალიზაციას. აქ თავი იჩინა ინსტიტუციონალურმა პრობლემებმა. ძირითადი ხელისშემშლელი მიზეზები ძველ და ახალ ხელისუფლებას შორის ეკონომიკური რეფორმების წარმატებული განხორციელების შემანერგებელი ფაქტორი აღმოჩნდა.

ეკონომიკური რეფორმების მეოთხე ეტაპი სათავეს იღებს 2012 წლის ბოლოდან და გრძელდება დღემდე.

ეკონომიკური რეფორმების შედეგიანობა იზომება იმ ეკონომიკური ინდიკატორების ერთობლივობით, რითაც ხდება ქვეყნის წინაშე მდგარი ეკონომიკური გამოწვევების შეფასება საქართველოს პირობებში. ასეთი ინდიკატორები შემდეგია: ეკონომიკური ზრდის ტემპები, საგარეო-სავაჭრო ურთიერთობები, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, დასაქმება, სახელმწიფო ბიუჯეტი, ეროვნული ვალუტის მდგომარეობა და რაც მთავარია, მოსახლეობის ცხოვრების დონის მახასიათებლები.

ეკონომიკური რეფორმების შედეგიანობის მთავარი კრიტერიუმი გახლავთ მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპების შედარება წინა პერიოდთან, რაც იზრდებოდა, თუმცა ამ რეფორმებს არ მოჰყოლია მთავარი, მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლება, რომელიც უნდა იყოს ინსტიტუციური და მმართველობითი რეფორმების საბოლოო მიზანი.

ბოლო ორი წლის შეფასებას მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპით შემოგთავაზებთ. შეიძლება ითქვას, რომ იგი წინა მესამე ეტაპის რეფორმებთან შედარებით ნაკლებად წარმატებულია. 2013 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდამ შეადგინა 3,3%, 2014 წელს 4,8%, რაც ჩამორჩება წინა 10 წლის 6,6%-ან ზრდას; თუმცა წინა წელთან შედარებით (3,3%) წარმატებულად შეიძლება ჩაითვალოს.

მეოთხე ეტაპის ინსტიტუციურ-მმართველობით ტრანსფორმაციებში პოზიტიურ მხარეებ-

	2012	2013	2014
მშპ-ს რეალური ზრდა (%)	6,4	3,3	4,8
ინფლაცია საშუალო წლიური (%)	-0,9	-0,5	3,1
უმუშევრობის დონე (%)	15,0	14,6	-
პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები (მლნ აშშ დოლარი)	911,6	941,9	1272,5
საგარეო სავაჭრო ბრუნვა (მლნ აშშ დოლარი)	10425	10934	11457
საქონლის ექსპორტი (მლნ აშშ დოლარი)	2375	2908	2861
საქონლის იმპორტი (მლნ აშშ დოლარი)	8088	8026	8596
სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლები (მლნ ლარი)	7058,2	6839,5	7377,2
გაცვლითი კურსი (აშშ დოლარი/ლარი) წლის ბოლოს	1,66	1,73	1,86
ფულის მასა (M3) (მლნ ლარი)	7903,7	9855,3	11189,8
საშუალო თვიური ხელფასი (ლარი)	712,5	773,1	-
საშუალო თვიური შემოსავლები ერთ სულზე (ლარი)	218,4	246,6	-

ში გამოყოფთ ბიზნესის პოლიტიკური წნეხისგან განთავისუფლებას, ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების გაფორმებას, კერძო საკუთრების უფლებების დაცვის მცდელობას, მოსახლეობის საყოველთაო დაზღვევას, მიზნობრივი სოციალური დახმარებების გაძლიერებას,

რუსეთის საექსპორტო ბაზრის დაბრუნების მცდელობას.

აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ საბაზრო ეკონომიკის პრინციპებიდან გადავიხარეთ სოციალური ეკონომიკისაკენ. საყოველთაო სახელმწიფო დაზღვევა, ალბათ, თანდათანობით გადაიზრდება

ნებაყოფლობით დაზღვევაში. რადგან დიდ ტვირთად აწევება სახელმწიფო ბიუჯეტს. სახელმწიფო აღბათ შეეცდება ამ მიმართულებით რაღაც გზების გამოძებნას სოციალურ თანადგომასა და საბაზრო პრინციპებს შორის. ბოლო ორი წლის განმავლობაში ქვეყნის ყველაზე მთავარ გამოწვევად საქართველოს მოსახლეობის უმრავლესობა უმუშევრობის პრობლემას მიიჩნევს. ამ ეტაპის გამოწვევებს შორის ყველაზე დიდი დარტყმა მოსახლეობისათვის უკანასკნელ პერიოდში ეროვნული ვალუტის, ლარის გაცვლითი კურსის გაუფასურება იყო. სამწუხაროდ ლარის კურსი 32%-ით დაეცა, უკრაინის, რუსეთის, ბელარუსიის და მოლდავეური ფულის შემდეგ გაუფასურებით მე-9 ადგილზე ვართ. ძირითადი მიზეზები თითქოს საგარეო ფაქტორებია, მათ შორის: ნავთობზე ფასების ვარდნა, რუსეთ-უკრაინის ომი, აშშ დოლარის გამყარება, უცხოური ქვეყნების ვალუტების გაუფასურება, ფულადი გზავნილების შემცირება მეზობელი ქვეყნიდან. ამას ემატება შიდა მიზეზებიც: ეკონომიკური ზრდის ტემპის შემცირება, ხელისუფლების მიერ მიწის უცხოელებზე გასხვისების შეზღუდვა, მიგრაციის კანონის გამკაცრება, ევროპული ბანკის მონეტარული პოლიტიკა, ბიუჯეტის დროში არასწორი ხარჯვა და მისი გადატანა წლის ბოლოსათვის, ექსპორტის შემცირება იმპორტის ზრდის ხარჯზე, უარყოფითი სავაჭრო სადღოს ზრდა, პირდაპირ უცხოური ინვესტიციების შემცირება, ტურიზმის შემოსავლების შემცირება და სხვა ფაქტორები. ამას დაემატა ქვეყნის შიგნით პოლიტიკური კინკლაობები, რომელმაც შეარყია საქართველოს საერთაშორისო იმიჯი და შეზღუდა უცხოელი ინვესტორების შემოდინება საქართველოში.

ქვეყანამ და მისმა ბიზნესსექტორმა უნდა აირჩიოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მოკლე ვადიანი და გრძელვადიანი განვითარების პროექტები, რომელიც ხელს შეუწყობს ეკონომიკური და ინსტიტუციური რეფორმების წარმატებულ განხორციელებას. მათ შორის მთავარია ეკონომიკის მდგრადი განვითარება, დემოკრატიის გაღრმავება, თავისუფალი ვაჭრობა, სიღარიბის შემცირება, კონკურენციის პოლიტიკის ადაპტირება და მრავალი სხვა მიმართულება. ამ პრობლემების გადაჭრის გზად წარმოგვიდგენია ევროკავშირთან ეკონომიკური და სოციალური ინტეგრაცია. სწორედ ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმება გახლავთ ახალი შესაძლებლობების მომცემი დოკუმენტი, რომლის გამოყენება დამოკიდებულია სახელმწიფო ინსტიტუტებზე და ყველა მათგანზე, ვინც ბიზნესის სფეროში მოღვაწეობს.

ყველაზე უკეთესი არის ის, რომ საქართვე-

ლო და ევროკავშირი ქმნიან თავისუფალი ვაჭრობის არეალს, ე.ი. ყველაფერი, რაც საქართველოსა და ევროკავშირში იწარმოება, ბაზარში შედის შეზღუდვების გარეშე, რაც ჩვენი აზრით დიდი სტიმულია საქართველოს ბიზნესის სფეროს განვითარებისათვის. ამ შეთანხმებით ქართულ ბიზნესს მსოფლიოს ყველაზე დიდ ბაზარზე შეუზღუდავი წვდომის საშუალება ექმნება. ევროკავშირის ხელშეკრულება უკვე მოქმედებს. მიღებულ იქნა ცვლილებები კონკურენციის შესახებ კანონში, მიღებულ იქნა ანტიმონოპოლიური კანონმდებლობა.

საქართველოს პარლამენტმა 2012 წელს დაამტკიცა „თავისუფალი ვაჭრობისა და კონკურენციის შესახებ“ კანონი, რომელიც ერთერთი პრიორიტეტული სფერო იყო საქართველოსა და ევროკავშირს შორის თავისუფალ სავაჭრო შეთანხმებასთან დაკავშირებული მოლაპარაკების დასაწყებად.

ევროკომისიამ კონკურენციის მარეგულირებელ უწყებებთან ერთად კონკურენციის წესები ევროპის კავშირის ფუნქციონირების სადამფუძნებლო ხელშეკრულების (TFEU), 109-ე მუხლში წარმოადგინა, რამაც ევროკავშირის ბაზარს უკეთ ფუნქციონირების საშუალება მისცა. აღსანიშნავია, რომ 2014 წლის მარტში განხორციელებულ იქნა კანონში „კონკურენციის“ შესახებ ცვლილებები და შეიქმნა ახალი სამსახური-კონკურენციის სააგენტო, რომლის მიზანია განახორციელოს ბაზარზე თავისუფალი, სამართლიანი და კონკურენტული გარემოს ეფექტიანი სახელმწიფო ზედამხედველობა.

ახალი კანონით კონკურენციის ინსტიტუციური ჩარჩოს მარეგულირებელ დებულებებში ცვლილებები განხორციელდა.

ქართული ბიზნესის ევროკავშირთან დაახლოებისა და ადაპტირების მიზნით საჭიროა ქვეყანაში შეიქმნას შესაბამისი სტრუქტურული და ინსტიტუციური ბაზა. ისეთი გარემო უნდა შეიქმნას, რომ ინვესტიციების ხელშემწყობი იყოს და გააძაროს კონკურენციის რეგულირების ინსტიტუციური მხარე. საქართველოში უნდა ჩატარდეს ბიზნესგარემოს სისტემური ანალიზი. აუცილებელია დავიცვათ ინსტიტუციური მიდგომის ძირითადი მიდგომები. საქართველოს თანამედროვე სოციალურ ეკონომიკური განვითარების შედეგებში უნდა გავითვალისწინოთ ინსტიტუციურ სტრუქტურაში განხორციელებული პოზიტიური ცვლილებები, დაფიქსირებული ინსტიტუციური პრობლემების გადაჭრა მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს ჩვენი ქვეყნის შემდგომ განვითარებას და ევროკავშირის ბიზნესგარემოს პოტენციალის სრულ გამოყენებას.

ინსტიტუტების შექმნის პროცესი გულისხმობს სპონტანური და ექსპერიმენტული ქცევის

შეცვლას რეგულირებული და პროგნოზირებადი ქცევით. ამასთან, ამ პროცესში ინსტიტუტების ეფექტიანი ფუნქციონირების პოზიციებიდან გამომდინარე თეორიულად იგულისხმება რამოდენიმე ურთიერთდაკავშირებული ეტაპი, როგორცაა მოთხოვნების წარმოშობა, რომელთა დაკმაყოფილებაც მოითხოვს ადამიანთა ერთობლივ ორგანიზებულ მოქმედებას, სტიქიური სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთ-

მოქმედების პროცესში ნორმებისა და წესების გაჩენა, ამ ნორმებისა და მათი ხელშეწყობისათვის დადგენილი სანქციების გამოყენება, ინსტიტუტის ყველა წევრის მიმართ შესაბამისი სტატუსებისა და როლების ჩამოყალიბება, ფორმალური და არაფორმალური ორგანიზაციების შექმნა, რომლებიც დაარეგულირებენ საქართველოში, ბიზნესის სფეროში მოქმედი ინსტიტუტების ფუნქციონირებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ევროკავშირთან ასოცირების შეთანხმების დოკუმენტები, <http://www.mfa.gov.ge>
2. აბესაძე რ. საქართველოს ეკონომიკა XX-XXI საუკუნეების მიჯნაზე. ეკონომისტი 2009, №1.
3. ბასილია თ. სილაგაძე ა. ჩიკვაძე თ. პოსტ-სოციალისტური ტრანსფორმაცია, საქეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე.
4. მესხია ი. არშემდგარი პოლიტიკური კოპაბიტაციის ეკონომიკური გამოწვევები. ჟ. „ბიზნესი და კანონმდებლობა“, 2013, №2.
5. მესხია ი. სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმები საქართველოში; რეალობა, გამოწვევები. საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, ტ. 12, თბ. 2015.
6. პავლიაშვილი ს. ანტიმონოპოლიური რეგულირების თავისებურებანი საქართველოში, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, ტ. 10, თბ. 2012.
7. პავლიაშვილი ს. ევროკავშირი და კონკურენციის ინსტიტუციური შეფასება საქართველოში, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, ტ. 12, თბ. 2015.
8. ბედიანაშვილი გ. ევროკავშირის ბიზნეს-გარემო და ქვეყნის სოციალურ ეკონომიკური

- განვითარების ინსტიტუციური ფაქტორები, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის შრომები, ტ. 12, თბ. 2015.
9. კატუკია ვ. მცირე და საშუალო ბიზნესის ინსტიტუციური უზრუნველყოფა, პრობლემები და შემაფერხებელი გარემოებები. ჟ. „სოციალური ეკონომიკა“, 2014. №1.
10. კატუკია ვ. ინსტიტუციურ-მმართველობითი ტრანსფორმაციები და ქართული რეალობა. ჟ.სოციალური ეკონომიკა, 2014. №2.
11. საქართველოს სტატისტიკური წელიწადწელეული - 2000-2013
12. საქართველოს მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების დინამიკა 2012, 2013, 2014 წლებში წყარო: საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური.
13. Ebert J. Business Essentials. Boston, Pearson, 2013.
14. Papava V., Khaduri N. On the Political Economy of the Post Transformation. An Institutional Analysis Problems of Economic Transition, Vol.40. '6.
15. Matthews R. The Economics of Institutions and Sources of Growth. Economic Journal. 1986. Vol.96. P.903-910.

SOCIAL-ECONOMIC REFORMS IN GEORGIA AND INSTITUTIONAL-ORGANIZATIONAL ASPECTS OF MANAGEMENT

VALERI KATUKIA - PhD of GTU
E-mail: valeri.katukia@yahoo.com

Summary

The paper set out the traditional approach of economic development, integration processes in the national economy and business reforms, the national economy to adapt aspects of global processes.

European integration is an important subject of about Economic function purchased.

The paper deals with the role of the Association Agreement with the European Union, economic and social reforms, strengths and weaknesses, assessment of new challenges, justified depreciation of the exchange rate objective and subjective reasons.

Analyzes the institutional approach to the basic requirements. As a result of socio-economic development of the institutional structure is separated from the positive changes. Also, there were institutional problems, the solution of which will contribute to the further development and full utilization of the resources of the business.